

De Groene Gids

CONTACTBLAD IVN EDE

Beste IVN'er,

Met deze buitengewone voorkant van de Groene Gids willen we jou in de coronatijd bemoedigen. We zien elkaar minder door de maatregelen, toch weten we ons met jou verbonden via de natuur. Gelukkig is de natuur nog wel open. Daar zijn we dankbaar voor! Ook de Groene Gids staat vol verhalen over 'onze' natuur. Geniet met zorg en aandacht van al die pracht om ons heen. Houd vol, blijf gezond!

We wensen je hele goede feestdagen en we hopen je in 2021 snel te ontmoeten!

Hartelijke groet,
Bestuur IVN Ede

BELEEF DE NATUUR!

IVN afdeling Ede

BESTUUR

Voorzitter: Hans Gonggrijp, 0318-840409,
voorzitter@ivn-edel.nl

Secretaris: Mathilde van Ravensberg, 06-44251306,
secretariaat@ivn-edel.nl

Penningmeester: Henk Schuijt, 0318-650017,
penningmeester@ivn-edel.nl

Overige leden:

Albert Loef, 0318-304713, albertloef@hotmail.com

Milka Sytsma, 0318-623133, milka.sytsma@sarfaty.nl

ERELEDEN

Joke Veltkamp

WERKGROEPEN

Scholen:

Joke Veltkamp, 0317-420703, gewoonjokev@gmail.com

Truus van Otterloo, 0318-621059,
truusvanotterloo@tiscali.nl

Jeugdclub:

Ineke Jansonius, 0317-413884, kloen.jans@chello.nl

Vogels:

Hans Westendorp, 0318-418465,
vogelwerkgroep.ivn.ede@gmail.com,
j.g.westendorp@kpnmail.nl

Natuurfotografie:

Ab van der Linde, a.j.vanderlinde@upcmail.nl

Flora:

Wiebe Verbaan, 0318-611947, w.verbaan1@chello.nl

Natuurwerkgroep Otterlo - IVN Ede:

Josephine Hendriks, 06 11239420. (na 20.00 uur),
jephendriks@gmail.com.

- Vlinders: Toos van Ekeris, tvanekeris17@kpnmail.nl, 0318-592095

- Vogels: Dick van Houwelingen, dickvh@dds.nl, 0318-591531

- Overige inventarisaties: Josephine Hendriks,
jephendriks@gmail.com, 06-11239420

Natuurgidsen

Christ Elsten

VERDERE GEGEVENS

Postadres: Diedenweg 96, 6717 KV Ede

Ledenadministratie: servicedesk@ivn.nl

Website: <https://www.ivn.nl/afdeling/ivn-edel>

Druk: Editoo b.v., Arnhem

Aanmelden nieuwe leden: www.ivn.nl

Contributie:

Lid € 24,00

Lid + huisgenoot € 26,50

Vrienden/donateurs met een minimum van € 12,50 via
bankrekening: NL54 INGB 0000 9515 88
t.n.v. IVN AFDELING EDE

De Groene Gids Redactie:

Remieke Niermeyer, Corine Klapwijk, Marjelle Molenaar
Vormgeving: Leo Klapwijk

De redactie behoudt zich het recht voor om ingezonden artikelen
al dan niet te plaatsen, in te korten of aan te passen.

De Groene Gids is het contactblad van IVN Ede en verschijnt vier
maal per jaar.

Inhoudsopgave

IVN afdeling Ede	2
Inhoudsopgave, Voorpagina, Kopij, Nieuwe leden	2
Van het Bestuur	3
Van de Redactie	3
Milka Sytsma stelt zich voor	3
Levendige ALV met prachtige foto's	4
Sporen in het landschap, Celtic Fields of Raatakkers	5
Vogelwerkgroep	6
Wilde kaardebol, wie gebruikt ze?	8
Natuurwerkgroep Otterlo	9
We zien ze vliegen!	10
De bosvriendjes gaan door!	10
Waterwantsen	11
Winter in het bos	12
Beste bosleskist in Otterlo	13
Gierzwaluwnestkastencontrole 2020	14
Welke dieren heb jij in de tuin?	16
Speuren naar nachtzwaluwen	16
Genieten van paddenstoelen en meer	17
Planten en hun naam (3)	17
Grijs Groen en Gelukkig	19
Pompoen-linze Risotto	16
Hof van Klapwijk	20

Foto Voorpagina

Fotocollage:

Foto's boven: Henk Schuijt

Foto's onder: Milka Sytsma

Kopij

Gelieve aan te leveren vóór 1 februari 2021.

Remieke Niermeyer, tel. 0318-630638,

e-mail: redactie.gg@gmail.com

Teksten als word (.doc of .docx), afbeeldingen in jpeg.

Nieuwe leden

- Jeltje Gielis, Ede
- Gabriëlle Faber, Bennekom
- Krista Jansen, Wageningen
- Loes van Dijk, Ede
- Amke Koek, Ede
- Daniëlle de Bruin, Renkum

Van het Bestuur

Waren we net voorzichtig begonnen met het opstarten van onze activiteiten, kregen we helaas weer te maken met een nieuwe coronagolf. Alles weer stilgelegd. Het is heel jammer, maar als vrijwilligersorganisatie met veel oudere leden kan je niet voorzichtig genoeg zijn. Dus hebben we besloten om met al onze publieksactiviteiten te stoppen tot het eind van dit jaar.

Gelukkig konden we nog net op tijd onze ALV houden, coronaproof, met 20 deelnemers in de Zanderij. Ondanks de beperkingen was het een geanimeerde bijeenkomst met vier jubilarissen en na de pauze was er een leuke fotopresentatie van ons nieuwe bestuurslid Milka Sytsma. Zij presenteerde dit samen met haar man Michiel.

In de zomer en in het begin van de herfst hebben we als IVN Ede toch nog een aantal activiteiten op 1,5 meter afstand kunnen organiseren. Zo ben ik met Wiebe Verbaan en een klein groepje andere belangstellenden gaan speuren naar vleermuizen in de Doolhoflaan bij Huize Kernhem. Dankzij de batdetector veel vleermuizen gehoord en ook nog gezien. Heel leuk vond ik het ook om samen met mijn kleinkinderen en hun ouders mee te lopen met de kabouterwandeling in het Edese Bos. In het begin waren ze een beetje verlegen, maar al snel gingen ze heel enthousiast op zoek naar de kabouters met de leuke opdrachten. Een volgende keer willen ze zeker weer meedoen.

Vol goede moed hebben onze gidsen de voorbereidingen van de activiteiten voor 2021 weer opgepakt. Zoals u ziet hebben Lia Hemerik en Jeltje Zeelenberg er een mooi activiteitenprogramma van gemaakt met bijna 50 excursies! Heel afwisselend voor jong en oud. Met ook een aantal nieuwe activiteiten!

Lia Hemerik heeft samen met Ida Marsman de nieuwe IVN Klimaatcursus voorbereid, die binnenkort van start gaat. Heel fijn is het dat Lia Hemerik ook heeft aangeboden om samen met Wim Chardon van ZW Veluwezoom en Maja Stavleu van IVN Veenendaal-Rhenen het coördinatorschap van de nieuwe Natuurgidsenopleiding op zich te nemen. Vanwege de coronacrisis start die NGO wel pas in 2022.

Deze winter komt er ook weer een lezing voor onze leden in de Zanderij. Henk van Paassen heeft toegezegd om te vertellen over zijn ervaringen als stadsvogeladviseur voor de gemeente Ede. Het wordt een boeiende avond. De datum wordt binnenkort bekend gemaakt.

Laten we hopen dat de coronasituatie zodanig verbetert dat we ook echt in staat zijn om al onze geplande activiteiten uit te voeren.

Ik wens u een gezond en groen nieuwjaar toe.

Hans Gonggrijp, Voorzitter

Van de Redactie

In handen (of op het scherm van je pc, tablet of smartphone) heb je alweer de vierde en laatste Groene Gids van dit jaar. Ook in deze Groene Gids staan weer lezenswaardige artikelen, belevenissen en verslagjes. Je kunt lezen over de Celtic fields, ervaringen van de vogelwerkgroep, de knoppen, de gierzwaluwen, Grijs, groen en gelukkig en nog veel meer. Er is variatie genoeg en voor ieder wat. Alle schrijvers zijn wij enorm dankbaar. Onze redactiemail zat weer vol, ook met foto's. Fijn om uit zo'n voorraad te kunnen putten. Met toestemming van het bestuur, kunnen we ook deze keer extra pagina's gebruiken. In coronatijd kunnen we zodoende ook via de Groene Gids genieten van natuur.

Heb je ook zin om eens iets te vertellen over een natuurbelevens, -ervaring of -waarneming. Schroom niet en pak je pc en schrijf het op. Stuur het daarna naar de redactie. Misschien denk je: dat zou ik wel willen, maar iets houdt me tegen het op te schrijven of vertel je liever dan je schrijft. Mail dan de redactie (zie colofon), jij vertelt en wij schrijven het op en zorgen ervoor dat het in de Groene Gids komt. Het zou leuk zijn als je er dan ook nog een foto bij hebt.

Tijdens de redactievergadering hebben wij alvast nagedacht over het komende jaar. We hebben afgesproken twee themanummers uit te geven: in januari en in juni. Het eerste thema is vlinders en het tweede thema heeft alles te maken met de Nacht van de Nacht. We willen dan graag iets publiceren over de invloed van het donker (of het licht) op de natuur en op de mens. Zou jij over deze onderwerpen iets willen schrijven? Graag! Wij kijken uit naar je kopij.

Graag wenst de redactie jullie gezellige decemberdagen.

Milka Sytsma stelt zich voor

Sinds maart van dit jaar ben ik aanwezig bij de bestuursvergaderingen van IVN Ede.

Op de ledenvergadering van 29 september jl. ben ik officieel benoemd als bestuurslid.

En daar hoort natuurlijk een voorstelronde bij.

Ik ben Milka Sytsma, 58 jaar en al 33 jaar getrouwd met Michiel. We hebben twee dochters die al een poos het huis uit zijn. Na mijn vwo-examen ben ik de KLOS gaan doen en ik ben dus nog een kleuterleidster van de "oude stempel". Al

op de opleiding had ik iets met de natuur toen ik mijn biologielaar helemaal blij maakte met een les over regenwormen. Ik had er een aantal verzameld in een emmertje met grond en heb het hele emmertje omgekieperd op de tafel waar alle kleuters omheen zaten. De reactie van de kinderen was geweldig: ze stonden allemaal binnen de kortste keren om de tafel en waren helemaal enthousiast van al die wriemelende beestjes. Dit was een les met beleving, verwondering, genieten en educatie. Volgens mij heb ik een vrij hoog cijfer gekregen voor deze les.

Ik ben geboren en getogen in Eindhoven en ben via Amersfoort, Dronten, Barneveld en Capelle aan den IJssel in Ede terecht gekomen waar ik alweer 22 jaar met veel plezier woon. Bos, heide, zand, alles is hier wel aanwezig en zeker nu de kinderen de deur uit zijn, zijn Michiel en ik veel in de natuur te vinden.

In 2012 heb ik de natuurgidsenopleiding afgerond. Als adoptiegebied had mijn groepje het Wekeromse Zand waar we als eindopdracht een natuurbingospel voor gemaakt hebben dat geschikt is om zowel op basisscholen als in verzorgingshuizen te spelen.

In 2015 heb ik de schoolgidsencursus afgerond en neem nu deel aan allerlei excursies die voor de jeugd georganiseerd worden. Ook hier is voor mij het beleven van de natuur samen met de kinderen het allerbelangrijkste.

Sinds een aantal jaren ben ik op publieksboerderij de Proosdij bezig met het nakijken en klaarzetten voor de uitleen van leskisten voor de basisscholen.

Ook ben ik acht jaar bestuurslid geweest van een buurtbelangenvereniging waarvan zes jaar als voorzitter. Via deze

vereniging ben ik in de werkgroep Proosdijpark terecht gekomen. Ruim negen jaar zet een groep vrijwilligers zich al in om van het park weer een echt natuurgebied te maken. Gehoord de vele positieve reacties is dat aardig gelukt.

Fotograferen is mijn grote hobby en dan natuurlijk vooral foto's van de natuur. Ik heb al een heel aantal keren mogen exposeren in een gezondheidscentrum, in buurthuizen en verzorgingshuizen.

Tafeltennis en volksdansen zijn de sporten die ik één keer per week beoefen hoewel dat sinds corona wel drastisch verminderd is jammer genoeg.

Maar daardoor kan ik me met des te meer aandacht op mijn nieuwe functie als bestuurslid van IVN Ede richten. Ik hoop daarin een goede bijdrage te kunnen leveren.

Levendige ALV met prachtige foto's

Gelukkig konden we nog net voor alle coronabeperkingen op 29 september jl. onze Algemene Ledenvergadering 2020 houden. Alle aanwezigen (20 inclusief bestuur) keken terug op een fijne bijeenkomst in het zaaltje van speeltuinvereniging De Zanderij. Iedereen hield zich keurig aan de coronaregels; de 1,5 meter afstand werd nauwlettend in de gaten gehouden door Albert Loef die daarvoor een mooi bewerkte wandelstok van 1,5 meter had meegenomen. Ideaal om de afstand te meten, maar nooit gebruikt om iemand stiekem een zetje te geven omdat hij/zij te dichtbij kwam

Opening door de voorzitter

Onze voorzitter Hans Gonggrijp memoreerde bij de opening van de vergadering dat we door de plotselinge opkomst van het coronavirus een bijzondere periode achter de rug hebben. Veel activiteiten zijn geannuleerd maar er zijn er gelukkig wel een aantal doorgegaan. Hij benoemde dat verenigingen voor 1 juli hun ALV moesten houden maar middels de coronawet van de regering nu een half jaar uitstel hebben gehad. De voorzitter refereerde ook aan het ledenonderzoek dat IVN Ede in mei heeft uitgezet. Daarop kwam veel respons: ca. 60 personen vulden dit in. Hij meldt dat het landelijk IVN dit jaar haar 60-jarig jubileum viert maar ook dat feest niet kon doorgaan en is verzet naar volgend jaar. Tot slot wijst hij op 1 IVN; het samengaan van vereniging en stichting. Doel is betere samenwerking en zichtbaarheid van IVN.

Huishoudelijk gedeelte

In het huishoudelijke gedeelte bespraken bestuur en leden de volgende punten: - Jaarplannen en jaarverslagen van de werkgroepen a. Voorstel jaarverslagen niet meer meenemen in de Groene Gids en alleen nog maar op de website; dit tbv meer inhoudelijke artikelen b. Contributie huisgenootleden. c. IVN en de 1,5 metermaatregel. d. Jaarlijks ledenuitje

verplaatst naar 2021. - Financieel jaarverslag 2019 en begroting 2020 van de penningmeester. De kascommissie gaf aan dat alles klopt! Daarna mochten we Milka Sytsma onder een luid applaus benoemen tot nieuw algemeen bestuurslid. Zie voor de complete notulen van de ALV: <https://www.ivn.nl/afdeling/ede/bestuur>. Ook zijn de notulen op te vragen bij het secretariaat.

Jubilarissen

Vervolgens was het tijd om een aantal jubilarissen in het zonnetje te zetten. Voor de 1e keer in de geschiedenis van IVN Ede hadden we ook twee 40-jarige jubilarissen:

25 jaar - Ria van de Bor; Ria is lange tijd secretaris geweest van het bestuur, is schoolgids en natuurgids. Samen met haar man Rob doet ze de zomerwandelingen in kasteelpark Renswoude. Op dit moment is Ria druk met de ontwikkeling van een natuurpad bij camping De Lucht in Renswoude. 25 jaar - Imme Storm; Imme is bestuurslid geweest, begeleider van jeugdclub De Bosvriendjes en schoolgids. Ze is nog steeds lid van de florawerkgroep. 40 jaar - Inez Post. Inez is heel lang actief geweest als redactielid van de Groene Gids. Ook heeft Inez onder meer de excursie 'Kijk over de grens' georganiseerd. Daarnaast brengt ze al jaren zeer trouw de Groene Gids rond. 40 jaar - Ineke Sanders. Ineke is een van de eerste schoolgidsen van IVN Ede, vanaf de start van de scholenwerkgroep is ze betrokken. Joke Veltkamp heeft als coördinator van de scholenwerkgroep het speldje inmiddels bij haar gebracht.

Fotopresentatie vlinders en libellen

Na de pauze genoten de aanwezigen van de prachtige fotopresentatie van vlinders en libellen door Milka en Michiel Sytsma. Het stel nam de aanwezigen mee langs prachtige vlinders in binnen- en buitenland. Fotograferen van vlinders is een van hun grootste hobby's. Hun verhaal bij de foto's was interessant en leerzaam!

Sporen in het landschap: Celtic Fields of raatakkers

Celtic Fields zijn complexen van akkertjes met een oppervlakte van ongeveer 40 bij 40 meter, van elkaar gescheiden door aarden wallen. Engelse archeologen gaven er in 1923 de naam Celtic Fields aan. Later bleek echter dat deze akkers niets met de Kelten te maken hebben. De Nederlandse bodemkundige J. Wieringa bedacht rond 1950 de naam raatakkers.

Al eerder werden deze complexen in het landschap herkend. Johan Picardt, predikant te Coevorden, beschreef als eerste dit verschijnsel in Nederland in zijn boek 'Korte Beschrijvinge van eenige Vergetene en Verborgene Antiquiteiten of Annales Drenthiae' (1660). Hij dacht dat het legersteden of woonplaatsen van bevolkingsgroepen in een voorchristelijk verleden waren. In de 18e eeuw werd aangenomen dat het om Romeinse legerplaatsen ging. Op oude kaarten worden ze aangeduid als Romeinse legerplaats. Pas in 1947 stelde de archeoloog professor Albert Egges van Giffen in zijn inaugurale rede dat het prehistorische akkers uit de ijzertijd (800 – 12 voor Chr.) betrof.

De wallen rond de akkers ontstonden doordat men stenen en boomstronken aan de kant gooide. De afmeting van ongeveer 40 bij 40 meter werd waarschijnlijk bepaald door de ploeg die men gebruikte, het eergetouw, een stevige stok

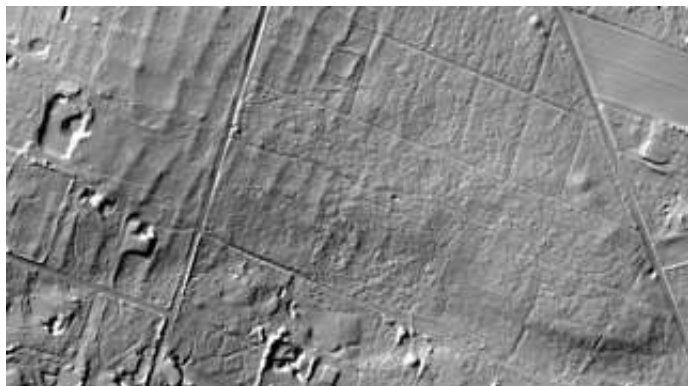
met een ijzeren bescherming aan de punt, die door ossen verticaal door de grond werd getrokken. Als de grond na een paar jaar was uitgeput, gebruikte men een volgend stuk land. Zo zijn de soms zeer uitgebreide complexen van Celtic Fields ontstaan. Met enige moeite kan men ze af en toe nog in het landschap herkennen, maar op oude luchtfoto's en moderne hoogtekarten zijn ze veel beter zichtbaar. (afb. 1) Op de akkertjes werd (brood)tarwe, gerst en later ook rogge verbouwd. Het zaaien en oogsten ging met de hand. De boerderijen, waarin hele families woonden, lagen midden tussen de akkers.

Locaties

Raatakkers zijn aangetroffen in Groot-Britannië, Ierland, België, Nederland, Duitsland, Denemarken, Zweden, Polen en in de Baltische staten. In Nederland zijn er duizenden hectaren raatakkers gevonden, vooral op de zandgronden in Drenthe, Overijssel, op de Veluwe, de Utrechtse Heuvelrug en in Limburg. In de gemeente Ede zijn met name de Celtic Fields bij het Wekeromse Zand en aan de Panorama-weg in Bennekom bekend.

Wekeromsezand

Bij het Wekeromse Zand aan de Vijfsprongweg tussen Wekerom en Lunteren ligt één van de grootste complexen van Nederland met een totale oppervlakte van ongeveer 80 hectare. Het eerste wetenschappelijke onderzoek op deze locatie in de vorm van een archeologische opgraving werd in de jaren 1939 – 1941 uitgevoerd door F.C. Bursch (RMO Leiden). Hierbij werd een groot aantal sporen van boerderijen blootgelegd. In de jaren 90 van de vorige eeuw werd een hectare met akkers gereconstrueerd en ingezaaid met onder andere boekweit, gerst, tarwe, vlas, stambonen,

afb. 1 Foto: Actueel Hoogte Bestand

afb. 2 Foto: Gemeente Archief Ede

phacelia en zonnebloemen. In de zomer van 2011 werd ook een boerderij met een spieker, een opslagschuurtje op palen, uit de ijzertijd gereconstrueerd. (afb. 2) De vorm en afmetingen van de boerderij zijn gebaseerd op de opgravinggegevens van Bursch.

afb. 3 Foto: Jan van Eck

Bennekom

Al lang heeft men vermoed dat bij de Panoramaweg in Bennekom naast diverse prehistorische grafheuvels ook raatakkers te vinden moesten zijn. Ze waren echter niet meer zichtbaar, doordat ze met heide en vanaf 1850 ook met bos zijn begroeid. In 1982 is inderdaad bevestigd door veldonderzoek en later met behulp van luchtfotografie dat er een complex met Celtic Fields van ongeveer 4,5 ha ligt. De gemeente heeft toen in 1985 twee percelen bos gekapt om de veldjes weer zichtbaar te maken. Rond 2015 heeft men in de heide op de plaats van de vroegere wallen bramen geplant. Vanaf het toen geplaatste uitkijkplatform is de structuur van de Celtic Fields nu in het veld min of meer zichtbaar. (afb. 3)

Jeltje Zeelenberg

Vogelwerkgroep

Impressies van leden van de vogelwerkgroep

De redactie van de Groene Gids vroeg mij (Hans Westendorp), namens de vogelwerkgroep, een impressie te schrijven over vogels-kijken. Dat wilde ik graag doen, maar ik heb het verzoek ook voorgelegd aan de leden van de vogelwerkgroep. Hier volgt een gevarieerde mix van ervaringen:

Dick van Houwelingen:

Het is altijd spannend of we de klapenster zien tijdens de jaarlijkse wandeling in januari op het Wekeromse Zand. De wandelaars krijgen vooraf een afbeelding van de vogel te zien en hun wordt gevraagd mee te speuren naar een grijswitte vogel met een zwart masker. ‘Hoe groot is die?’ is de vraag. ‘Zoiets als een merel. En kijk vooral naar de toppen van de bomen, want daar zit de vogel vaak op de uitkijk.’ Dit jaar zag een oplettende wandelaar een vogel vlak voor ons in het topje van een berk gaan zitten. Kijker erop richten en jawel hoor... de klapenster zat daar en liet zich een tijdje prachtig bewonderen. Wat kijkers uitwisselen zodat iedereen de vogel goed kon zien. Niet elk jaar lukt het de klapenster zo mooi te zien, maar nu hadden we geluk en iedereen ging voldaan weer verder met de excursie.

Marloes Remijnse:

Het vernieuwende aan deze periode is dat er verschillende onlinemogelijkheden zijn gerealiseerd waardoor je gemakkelijk vanuit huis meer kunt leren over verschillende onderwerpen. Zo kon ik via het YouTube-kanaal van SOVON toch nog oefenen met vogelzang, ondanks dat de vogelgeluidencursus waar ik me voor had opgegeven niet door kon gaan. Hoewel je tijdens een praktijkcursus waarschijnlijk meer onthoudt, heb ik er toch wat van opgestoken!

Ineke van Dis:

Omdat het in het voor- en najaar niet mogelijk was om naar het buitenland te reizen, heb ik samen met mijn man in deze periodes de vakanties in Nederland doorgebracht: naar de Weerribben, Schiermonnikoog en recentelijk Calantsoog. Dus vooral naar gebieden met veel vogels. Wat is Nederland toch veelzijdig! Op de camping ten noorden van de Weerribben mijn eerste draaihals gezien in een oude boomgaard; daarvan ga je even uit je dak. Op weg naar Schiermonnikoog vogels gekeken bij de Ezumakeeg aan het Lauwersmeer. Kom ik daar een van de deelnemers van de excursie van de week ervoor op de Drieberg tegen. Wat een toeval, zij was met de kampeergroep van KNNV op vogelexcursie. Hans Westendorp, met wie ik de week ervoor deze excursie hield gaf daarop aan dat ‘vogels verbinden’. Het was overigens een leuke excursie met klein gezelschap en als start een kleine bonte specht. Een jonge deelnemer vond een grote veer (vermoedelijk van een ooievaar) en een op de grond gevallen nestje van een grote lijster. En we hadden een paddenstoelenexpert in de groep, dat gaf een meerwaarde aan de wandeling. Door corona een kleine groep, niettemin een fijne excursie. Wordt volgend jaar vervolgd.

FA ROOSENBOOM

Graanhandel

ROOSENBOOM
VERKOOPADRES: KAMPSTRAAT 10

- Konijnenvoer
- Honden en Katten
- Vogelvoer
- Duivenvoer
- Hooi per zak of baal
- Haksel, Houtvezel of stro
- Kunstmest
- Biologische Meststoffen
- Potgrond
- Bemeste Tuinaarde
- Compost

Telefoon 0318-610680

ROOSENBOOM BOSPOORT 33

Molenaar, graan en meel
Fourage en Kunstmesthandel
Vogelzaden en Kleindiervoeders

Geopend:

Ma t/m Vrij 08.30 – 12.30
13.30 – 18.00
Zaterdag 08.30 – 14.00

Dico Wijma:

2020, het jaar waarin ik in Ede Veldhuizen ben begonnen met een MUS-project (Meetnet Urbane Soorten) en samen met anderen BMP (broedvogelmonitoring) Edese Bos West en Binnenveld heb gedaan. Leuke excursies op 18 januari (Wekeromsche Zand), 18 februari (Planken Wambuis) en 7 maart (Edese Bos). Verder helaas door alle Covid19-beperkingen nadien niet meer, behalve de nachtzwaluwenexcursie op 11 juli (zie afzonderlijke verslag) en alle persoonlijke natuur- en vogelbelevissen tijdens (vroeg) fiets- en wandeltochten in de Edese natuur.

Dick Krijtenburg:

In mei hoorde ik dat er een ransuilenfamilie in de wijk Veldhuizen zat. Een beetje speuren bracht me (vlak in de buurt van mijn huis) bij een grote spar waar tegen de avond het geroep begon van de uilskuikens. Ze waren daarom goed te vinden en te bekijken en weldra vlogen de ouders ook af en aan om ze van voedsel te voorzien. Een prachtig gezicht, die plompe jongen. In de loop van de dagen verplaatsten ze zich steeds verder van het nest tot ik ze op het laatst nog schreeuwend door de wijk hoorde vliegen achter de ouders aan, waarna ze hun eigen weg gingen. Volgend jaar weer zo'n ontmoeting?

Jacob Kamphuis:

Afgelopen maanden hebben er helaas weinig vogelexcursies plaatsgevonden. Erg spijtig want ik deel graag mijn enthousiasme en liefde voor vogels met anderen. Gelukkig hebben we op 11 juli, weliswaar met maar enkele deelnemers, een mooie avondexcursie gehad op de Edese heide. Elk jaar weer een hoogtepunt voor mij om de mysterieuze nachtzwaluwen te horen ratelen en als silhouetten tegen de donkerblauwe hemel rondjes te zien vliegen.

Als vogelaar hoop je natuurlijk ook elk jaar op meerdere tuinvogels. Afgelopen weken lijkt het soms wel dat de vogels, die ik met onze afgelaste excursies heb gemist, mijn tuin hebben gevonden. Grote bonte specht, tjiftjaf, zwarte roodstaart en spreeuw waren soorten die ik nooit eerder heb waargenomen in mijn tuin. Daarnaast de meer algemene soorten als koolmees, pimpelmees, merel, roodborst, Turkse tortel en een groot aantal huismussen. Kortom, elke dag een feest om naar buiten te kijken.

Arjan Barten:

Ondanks de bijzondere omstandigheden heeft dit jaar toch de jaarlijkse nestkastcontrole van gierzwaluwen plaatsgevonden. Met mondkapje, een met pionnen en lint gemarkeerde plaats voor het wegen en meten en dit keer zonder jaarmarkt maakte het tot een andere belevenis dan voorgaande keren. Maar toch fijn dat we de reeks van controles hebben kunnen vasthouden en het resultaat was toch weer mooi met o.a. het terugvangen van een adult die maar liefst 9 jaar geleden geringd was. Uit de ervaring van dit jaar nemen we mee dat één vaste plek voor de controle best prettig werkt, dus zo levert deze lastige tijd toch iets goeds op.

Rik Nagtegaal:

Door het verplicht thuiswerken dit voorjaar kon ik zo af en toe wat met de werktijden schuiven en 's morgens vroeg, vóór het werk, de natuur in gaan. Eén ochtend, toen ik net weer naar huis wilde gaan, hoorde ik bij Oud Reemst twee zwarte spechten naar elkaar roepen. Toch nog even teruggegaan naar de plek waar ik ze hoorde. Bleek het dat ze daar een nest aan het uithakken waren! Dat nest heb ik de weken erna natuurlijk in de gaten gehouden en veel mooie momenten mogen meemaken: eerst het regelmatig in- en uitvliegen van de ouders, daarna de kopjes van de jongen die naar buiten kwamen en als kers op de taart heb ik het uitvliegen van de jongen mogen meemaken! (Via een

Foto: Rik Nagtegaal

YouTube-link op de site van IVN-Ede kunt u filmbeelden zien van de zwarte spechten.)

Gert Sleuwenhoek:

Een ongewone, soms beklemmende tijd maakt dat ik het dicht bij huis zoek: wandelen in een bekende omgeving waardoor ik heb ontdekt dat er nog veel onbekende plekken in die bekende omgeving zijn. Veldpaadjes en -wegen, de rijkdom aan vogels, planten en insecten. Elke dag weer een andere route en andere belevenissen: in maart en april de terugkerende zomergasten. In oktober de koperwieken en roodborsten die zich meer of minder massaal laten horen en zien. Een laatste boerenzwaluw, zwoegend tegen de zuidwestenwind... Kortom, je hoeft niet ver te gaan om de natuur te beleven.

Tja, als je aan de leden van de vogelwerkgroep vraagt om een bijdrage te leveren aan deze verzameling impressies, dan loop je het risico dat de door de redactie beschikbaar gestelde ruimte méér dan vol geschreven wordt. Nu is er voor mij (Hans Westendorp) nog slechts ruimte over voor enkele korte impressies.

Liggend in m'n bed – het is eind februari – hoorde ik rond vijf uur 's morgens de rauwe kreten van overvliegende kraanvogels. Ik werd wakker. Had ik dit gedroomd?

Terwijl ik me dit afvroeg, vloog er zo'n tien minuten later een tweede groep over het huis. Nee dus, ze waren het echt! Een tweede vogelwaarneming-vanuit-m'n-bed was op 1 juni, tijdens de zomervakantie in Friesland. Om zes uur was ik al wakker toen ik plotseling het onmiskenbare 'dudideljo' hoorde. Een wielewaal! Die had ik voor het laatst in Spanje gezien, tijdens de onvergetelijke vogelvakanties met oud-vogelwerkgroepslid Rini Kools (die inmiddels alweer enkele jaren in Bergen op Zoom woont), begin jaren negentig. Mijn laatste waarneming van een wielewaal in Nederland is zelfs ruim véertig jaar geleden. Gauw heb ik de kleren aangetrokken en ben naar buiten gegaan. Een spectaculaire waarneming werd het vanwege het tegenlicht van de opkomende zon niet, maar ik heb hem gezien! Wat een goed begin van een prachtige vakantiedag.

En dan had ik eigenlijk ook nog iets willen vertellen over de geslaagde verhuizing van een nest hommels (het zijn geen vogels, maar ze hebben wel vleugels) van de achtertuin van mijn zwager en schoonzus in Bennekom naar de achtertuin van Rik Nagtegaal in Ede.

En ik had iets willen schrijven over de fabelachtige nachtzwaluwen en de komeet Neowise (het is geen vogel, maar hij heeft wel een staart). En over de bosuilen, en over de ijsvogels en over de ...

Helaas, daarvoor is in deze Groene Gids geen ruimte meer.

Hans Westendorp

Wilde kaardebol: wie gebruikt ze?

Het artikel in de vorige Groene Gids over planten en hun naam, inspireert mij om een stukje over de grote kaardebollen in onze tuin te schrijven. Jaren terug heeft mijn man zaad van de grote kaardebol (*Dipsacus fullonum*) verzameld om in de tuin uit te zaaien. Dat gaat goed op kleigrond. Inmiddels hebben we elk jaar meerdere bloeiende planten

Bloeiende kaardebol. Foto: Ineke Jansonius

met stengels van wel twee meter en forse rozetten van planten die volgend jaar gaan bloeien. Ze duiken overal tussen de stoeptegels en op andere minder handige plekken op en de burens kunnen inmiddels ook meegenieten van onze zaaiactie. Regelmatig delen we jonge planten uit aan liefhebbers.

De pret begint in de zomer als de hommels nectar halen uit de bloemen. Ze beginnen in het midden van de bol en verplaatsen zich met de nieuwe bloemen mee naar de randen. In de herfst hebben we dan dorre staken in de tuin en –nee- we hebben geen hulp bij het tuinonderhoud nodig. Het wachten is op de putters (*Carduelis carduelis*), die gedurende de winter als ware evenwichtskunstenaars de zaden uit de bol pikken. Wat ze morsen zorgt voor nieuwe voorraad in de komende jaren.

Het volgende voorjaar knippen we de stengels af en meestal liggen ze dan nog een poosje achter in de tuin voor

Putter in de winter. Foto: Jan-Freerk Kloen

geval er nog jonge bijtjes uit de holle stengels moeten kruipen. En als het dan niks meer is, maar nog niet verrot, kun je er nog een leuke ratelaar van maken.

Ratelaar van kaardebolstengel. Foto: Ineke Jansonius

Je neemt een stuk stengel met twee zijstengels en knipt het zo af dat de hoofdstengel iets korter is dan de zijstengels. Dan knip je een stuk stengel zo af dat het iets langer is dan de afstand tussen de zijstengels. Prik door het midden een spijker en steek die in het uiteinde van de hoofdstengel. De spijker is nu het draaipunt en het kleppen tegen de zijstengels geeft het geluid.

Geef hem aan een kleuter en succes verzekerd.

Ineke Jansonius

Natuurgadgets.nl

natuur - survival - ontdekken

Webwinkel (in Ede) voor alle leeftijden

Natuurwerkgroep Otterlo

De natuurwerkgroep Otterlo van IVN Ede anno 2020

De groep werd in 1998 opgericht en had als doelstelling de natuurbeleving in Otterlo en omgeving te bevorderen. We begonnen heel ambitieus en trachtten dit te bereiken door publiekswandelingen te organiseren, terreinen te bezoeken om de flora en fauna daar te leren herkennen en ook te gaan monitoren in afgesproken terreinen om het wel en wee van vogels en insecten (voornamelijk vlinders) vast te stellen. Dit laatste is van belang voor terreinbeheerders en landelijke organisaties zoals SOVON en De Vlinderstichting. Hierdoor kunnen trends vastgesteld worden en zo nodig maatregelen worden genomen. Nieuwtjes, leuke waarnemingen, monitoringsresultaten en andere worden verspreid via een nieuwsbrief die vanaf de oprichting een aantal keren per jaar uitgegeven wordt. Uit reacties blijkt dat de nieuwsbrief goed gelezen wordt en ook gewaardeerd wordt.

Helaas is door vergrijzing en verhuizing van deelnemers de werkgroep de laatste jaren flink kleiner geworden, maar veel van onze oorspronkelijke doelstellingen staan nog steeds overeind en realisatie hiervan is voor een groot deel nog steeds mogelijk gebleken. Toch zoeken we nieuwe deelnemers voor onze werkgroep omdat we inmiddels wel een kritische ondergrens aan het bereiken zijn.

Allereerst willen wij een misverstand uit de weg ruimen. Potentiële deelnemers zijn vaak bevreesd dat ze onvoldoende kennis hebben. Dat hoeft helemaal geen belemmering te zijn. Door mee te gaan heb je een fijne natuurbeleving en leer je vanzelf wel van anderen het een en ander te herkennen als je dat leuk vindt. Zowel op het gebied van vlinders als vogels zijn er leuke en interessante mogelijkheden om eens kennis te maken en mee te gaan.

Akkers Oud Reemst Foto: Dick van Houwelingen

Allereerst noem ik de **akkertjes bij Oud Reemst** op Planken Wambuis. Daar kijken we 's winters naar de aanwezige wintervogels. Vanaf november gaan we elke drie tot vier weken een rondje lopen en noteren de aanwezige vogels. Altijd weer spannend wat er te zien is. Soms grote groepen geelgorzen, putters of vinken met als één van de krenten in de pap een jagende blauwe kiekendief.

In het voorjaar schakelen we over op de dagvlinders van de akkertjes. Vanaf medio april tot september kijken we om de drie weken welke vlinders op de ingezaaide percelen

rondvliegen. Dat zijn in de loop van het seizoen ruim 20 soorten, waaronder een aantal zeldzame. Het is een genoegen daar rond te wandelen en te genieten van de vele insecten en bloemen. Soorten leer je makkelijk te herkennen. Jarenlang monitoren we vlinders op **de Zanding en het naastgelegen weilandje**. Dit doen we voor de Vlinderstichting. In het afgelopen voorjaar waren we van plan in Otterlo een presentatie te geven over de stand van zaken van de vlinders aldaar, maar het coronavirus gooide roet in het eten. We rekenen erop dat dit alsnog in 2021 zal plaatsvinden.

Belangstellenden voor vogels kunnen aan meerdere activiteiten deelnemen. In de tweede helft van december maken we stevige wandelingen om in meerdere terreinen de **wintervogels te tellen**. Het zijn vaste routes die we al jaren lopen. Op 20 punten in het desbetreffende terrein worden alle vogels geteld. Soms worden we getrekt op prachtig helder winterweer met berijpte bomen en met wat geluk zien we het bijzondere verschijnsel ijshaar. Ook de klapexster is een welkome wintergast voor ons lijstje.

Klapexster. Foto Dick van Houwelingen

Een laagdrempelig vogelproject is de monitoring van **dorpsvogels in Harskamp en Otterlo**. We gaan drie keer in het seizoen op een aantal vaste punten in de twee dorpen de vogels monitoren. Voor beginnende vogelaars is dit een prima project om in te stappen en de zang te leren kennen. En dat natuurlijk op de fiets. Je zult verrast zijn door de variëteit aan vogels in de dorpen.

Wat meer gespecialiseerd zijn de **broedvogeltellingen**. Tussen maart en eind juli worden verschillende terreinen geïnventariseerd op broedvogels. Hiervoor is wel kennis van de zang van vogels noodzakelijk, maar ook dat kun je wel leren! Meelopen met een ervaren iemand is hiervoor de aanbevolen manier en op het ogenblik zijn gelukkig hiervoor ook twee tellers min of meer in opleiding.

Helaas hebben we de startactiviteit van het seizoen, het **tellen van eekhoornnesten** op de Zanding, moeten laten vervallen. Niet vanwege gebrek aan belangstellenden, maar de eekhoorns zelf hebben het terrein verlaten.

Zoals je ziet zijn er genoeg mogelijkheden eens kennis te maken met onze werkgroep en aan één van de vele activiteiten deel te nemen. Van harte welkom! We zijn een kleine, maar zeker actieve groep. Geïnteresseerd in onze nieuwsbrief? Mail even naar dickvh@dds.nl

Dick van Houwelingen, mede namens Toos van Ekeris en Josephine Hendriks.

Onze mailadressen en telefoonnummers treft u aan bij de algemene gegevens van IVN elders in dit blad.

We zien ze vliegen!

Verslagje van de vleermuisexcursie 29 september 2020; in het weekend (29 en 30 september) werd aandacht gevraagd voor de vleermuizen.

Rond kwart over acht 's avonds staan we met z'n zessen te luisteren naar wat Wiebe Verbaan ons over deze toch wel geheimzinnige diertjes vertelt. De zon is nog niet onder en gelukkig is het bijna onbewolkt.

We lopen richting Doolhoflaan, een door oude beuken omzoomde brede laan. Er zijn al heel wat bomen in problemen door ouderdom, maar ook de afgelopen drie droge en warme lentes en zomers laten hun sporen na. Tja Doolhoflaan, vleermuizen en een bijna volle maan voelt toch wel wat "Halloween" aan.

We zullen de "vleers" niet alleen zien vliegen, maar ook horen dankzij de bat detector.

Dan begint de detector te tikken en ja daar gaat de eerste dwergvleermuis. Het is wel even oefenen om ze langs te zien fladderen, maar oefening baart kunst. Dus uiteindelijk zien we ze allemaal vliegen.

De kruising van de Doolhoflaan met het spoor van de Valleilijn blijkt een perfecte waarnemingsplek.

Het is nu ook al wat donkerde geworden. De "vleers" vliegen hier heen en weer, soms hoog dan weer laag en zelfs tussen ons door.

De eerste sterren verschijnen, behalve de "vleerfladderaars" spotten we ook knipperende vliegtuiglichtjes en langs zwevende satellieten. Wat gaan die snel! Nu ja en dan die knipperende, bellende spoorwegovergang niet te vergeten.

Op de terugweg zien we nog verschillende fladderaars over de weide gaan en afsteken tegen de bosrand. Het geklik van de bat detector houdt ons alert.

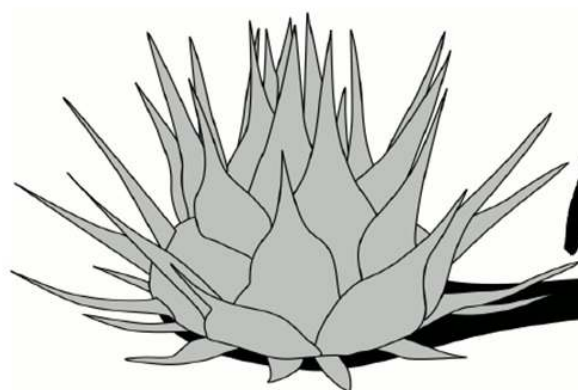
Het was een leuke ervaring al die "vleers" te horen en te zien, met dank aan Wiebe.

Remieke Niermeyer

De Bosvriendjes gaan door!

Eind september zijn we aan het nieuwe Bosvriendjesjaar begonnen. We hebben geen reclame gemaakt, omdat het in deze tijd prettig is als de groep niet te groot is. Tenslotte kunnen we er niet vanuit gaan dat alle begeleiders steeds beschikbaar zijn. Gelukkig zijn er wel spontane aanmeldingen gekomen, zodat er 17 leden zijn. Dat is groot genoeg en geeft ruimte om de komende maanden nog wat aanmeldingen toe te laten.

Bij het programma houden we rekening met afstand houden en niet te veel materiaal doorgeven. De eerste middag hebben we teamspelen gedaan. Naar de Bosvriendjes komen groepjes uit één klas en "eenlingen". Vorig jaar trokken sommige groepjes erg sterk naar elkaar toe, het is fijn als er ook ruimte is voor andere combinaties en de "eenlingen" zich gemakkelijk kunnen aansluiten. We beginnen met een kennismakingsspel en een tikspel om lekker in beweging te komen. Daarna komt de uitdaging om met een groepje een balletje te verplaatsen zonder het balletje vast te pakken of op de grond te laten vallen. Elk groepje mag zelf een oplossing bedenken. Twee groepjes

KARDOEN

Natuurlijk lekker

Biologische voeding en verzorging
Marktplaats 9 6721 JG Bennekom 0318 413067

Wolvenjacht. Foto: Ineke Jansonius

bouwen een knikkerbaan, het derde groepje verzamelt grote bladeren en laat het balletje van blad naar blad rollen. Als afsluiting gaan we schat zoeken, altijd feest. Elk groepje krijgt een schat om te verstoppen en maakt een schatkaart voor een ander groepje. Na even zoeken zijn alle schatten weer terecht en kan de inhoud opgegeten worden. Elk spel wordt door een andere begeleider uitgelegd, zo leert de groep ook de begeleiders kennen.

In oktober zijn de maatregelen aangescherpt, maar kun je gelukkig nog steeds met een groep kinderen naar het bos. We beperken het aantal begeleiders tot maximaal vier en vragen de ouders op de weg te blijven. Er komen tien kinderen en we laten ze als een roedel wolven door het bos trekken. Op vier plekken doen we een “wolvenspel”. Helaas geen vlees in de pauze, maar een banaan..... De roedel werkt goed samen, we hebben een leuke groep dit jaar. Nu elkaars naam nog leren kennen, dan hebben we de naamkaartjes niet meer nodig.

Ineke Jansonius

Waterwantsen

“Hé kijk, ik heb een beest!”

Een schepnet boordevol hoornblad wordt in een bak water gekiept. Een zwart figuurtje zwemt razend snel rond. Zou het zo’n waterwants zijn waarover ik vanmorgen in de krant las dat ze konden “zingen”?

Het is 15 september. We zitten bij de vijver aan de Koekeltse boslaan met een schoolklas. De eerste excursie sinds de plotselinge lockdown in maart. We mogen weer! Het is gelukt!

Bij het water. Foto: Joke Veltkamp

Spannend was het wel.

Is er nog wat te vangen? Zijn er genoeg gidsen voor echt kleine groepjes? Is er voldoende materiaal? Zal het lukken om goed afstand te houden? Zal het weer meewerken?

Tien dagen tevoren vingen we als grootste dier een jonge larve waterjuffer. Vandaag hebben we meteen al wat groters, mogelijk door het warme nazomerweer. Ook de volgende twee ochtenden vangen we diverse beestjes.

De materialen lagen op afstand per groepje klaar. Nieuwe schepnetten gemaakt, extra aquariumbakjes en zoekkaarten gekocht. Voor elk groepje was er een huidje van een libellenlarve in een petrischaal om het vangmasker en gat op de rug te kunnen laten zien.

Vlaggetjes bij de singel gaven aan waar een groepje mocht vissen.

Nadat Ad alle scholen aanschreef voor wie de excursie in juni niet doorging, zijn er drie groepen die wel in september naar het water willen. Twee ochtenden is het alleen waterbeestjes vangen met een groep 5 of 6, voor een groep 8 hebben we ook de spullen voor het wateronderzoek gebruikt.

Maar liefst 18 gidsen stonden in het rooster, drie gidsen meldden zich af. Tevergeefs wachtten we tweemaal op een gids, gelukkig was daar een nieuweling die gelijk aan het werk kon. Bedankt Amke!

Wat hebben we gevangen? Foto: Joke Veltkamp

Welke beestjes vangen we?

De waterwantsen zijn talrijk: ruggenzwimmers (=bootsmannetjes), staafwantsen (houden zich doodstil als een stokje in het schepnet), duikerwantsen (langgerekt lijf) en ook diverse zwemwantsen (= platte waterwants) die helaas niet op de zoekkaart staan. Op het water lopen schaatsenrijders. Met haar groepje vangt Milka een grote larve van een libelle. Verder veel bloedzuigers (niet gevaarlijk hoor!), zoetwater pissebedden, poelslakken en kikkertjes. Per groepje worden de waarnemingen genoteerd. De Floris-

Afsluiting. Foto Rian

school voert haar waarnemingen in op ivn.nl/slootjesdagen. Het water krijgt een 5.7.

Het zijn weer prachtige momenten bij het water.

Alle gidsen: Bedankt!

We zien uit naar het volgende jaar wanneer we in juni weer naar het water kunnen. Met een extra zoekkaart waarop alle waterwantsen staan!

Joke Veltkamp

Winter in het bos

Onder deze titel, met als ondertitel “met het IVN naar de knoppen”, organiseerde IVN-afdeling Ede in het Edese bos excursies.

Juist in deze periode van het jaar tonen bomen en struiken kenmerken die in andere jaargetijden niet of zeer moeilijk zijn waar te nemen. Men zal niet direct geloven dat veel bomen en struiken aan een takje, met maar een paar bladknoppen, al op naam zijn te brengen. En dan gaat het niet alleen om de vorm en grootte van de knoppen, maar er is nog zo veel meer aan zo'n takje te zien. Wat dacht u van de knopvorm, de plaatsing van de knoppen, haren, lenticellen, schorskleur en doornen. Geen roos zonder doornen weet u wel? Of heeft een roos misschien helemaal geen doornen maar stekels. Wat is dan het verschil tussen die twee? Hoe zie je het verschil tussen een zachte en een ruwe berk of is dat te voelen en wat is het verschil tussen een zomereik en een wintereik? Dat waren zoal de onderwerpen die tijdens deze excursies vaak aan de orde kwamen.

Bladknoppen

In dit verhaal eerst maar eens wat over bladknoppen. Er zijn nogal wat verschillen te zien in bijvoorbeeld grootte. Bij de acacia (*Robinia pseudoacacia*) zijn die knoppen eigenlijk maar knopjes te noemen, zo klein ze. Kijk je daarentegen naar de knoppen van de paardenkastanje (*Aesculus hippocastaneum*) dan kun je die knoppen erg groot

Knop paardenkastanje. Foto: Dick Klein Geltink

noemen. En als je gaat kijken hoe de knoppen aan takken zitten dan zijn er ook grote verschillen te zien. Bij sommige soorten zie je de knoppen verspreid langs de tak zitten. Bij andere is dat een beetje zigzag zoals bij de linde (*Tilia* sp.) of spiraalsgewijs zoals bijvoorbeeld bij eiken (*Quercus* sp.). Maar er zijn nog veel meer verschillen te zien in knoppen. Sommige zijn niet eens echt gesloten zoals bij de vlier, maar bij de wilg zit er maar één knopschub. Bij andere soorten zitten er een heleboel knopschubben zoals bij de beuk (*Fagus sylvatica*) of bij de appelboom (*Malus* sp.). Bij de

lijsterbes (*Sorbus aucuparia*) zitten er behoorlijk zichtbare haren op de knoppen terwijl die knoppen bij beuk glad zijn. Bij de beuk zijn de knoppen lang en slank terwijl de knoppen van de linde kort en ongeveer rond zijn. Zo zie je maar, over knoppen kun je een heel verhaal afsteken.

Bomen en struiken herkennen

Veeg je met je vingers over een berkentakje (*Betula* sp.) en voelt dat aan als schuurpapier dan heb je te maken met de ruwe berk (*Betula pendula*), voelt zo'n takje fluwelig aan dan is dat takje van de zachte berk (*Betula pubescens*). Maar er zijn in de winter nog veel meer dingen te zien waaraan je bomen en/of struiken kunt herkennen. Want wie kent het spreekwoord niet “geen rozen zonder doornen”? Weet je wel dat er niet één roos met doornen bestaat? Rozen hebben geen doornen maar stekels net als braam en framboos. Wat is dan het verschil tussen doornen en stekels. Stekels zitten langs de takken verspreid en er zitten geen knoppen in de oksels van die stekels. Daarentegen vind je bij doornen altijd een knop. Doornen zijn in feite vergroeide bladeren of steunblaadjes bij kruisbes en bij de berberis en schijnacacia. Bij een paar bomen zoals meidoorn (*Crataegus* sp.) en bij sleedoorn (*Prunus* sp.) groeien die doornen wel uit tot takjes zogenaamde takdoornen. Die van de sleedoorn werden vroeger wel “geoogst” om ze schoon te maken en ze daarna te gebruiken als worstepennen om worsten af te sluiten.

Vruchten

Maar er is in de winter nog meer te zien. Wat dacht je van bloemen? Ja, in de winter zit het voorjaar al heel vaak zichtbaar aan de boom of struik. Al wel eens gekeken naar de hazelaar (*Corylus avellana*)? Daar zijn zelfs in de herfst vaak al de “snotterbellen”, de mannelijke bloemen (katjes) duidelijk zichtbaar. De vrouwelijke bloempjes, kleine rode draadjes, de stempels, zie je pas als ook de snotterbellen hun stuifmeelkorrels verliezen en door de wind op de stempels komen. Bij de elzen (*Alnus* sp.) daarentegen kun je nu volop de elzenproppen zien zitten waaruit de sijsjes graag de zaden pulken. Maar ook nu al is op elzen het voorjaar te zien, want net als bij de hazelaar zitten de

Katjes hazelaar. Foto: Dick Klein Geltink

mannelijke katjes, de toekomstige snotterbellen, al te aan de boom. Maar de elzenproppen van volgend jaar zitten er nu als heel kleine roodbruine knopjes ook al aan.

Blad verliezen of behouden

Dan zijn er natuurlijk ook nog bomen die in de winter hun blad verliezen, naalden reken ik ook maar tot bladeren. Daarentegen zijn er ook nog een stel die het hele jaar door hun blad behouden. Tot deze groep kun je een groot aantal naaldbomen rekenen. De lariks (*Larix* sp.) en de moerascypres (*Taxodium distichum*) vormen daarop een uitzonde-

ring. Van de loofhoutgewassen zijn er niet veel die zomer en winter groen zijn. Een paar uitzonderingen zijn onder andere de hulst (*Ilex aquifolium*) en de klimop (*Hedera helix*). De klimop zal je niet meteen als boom of struik

Blad van hulst. Foto: Dick Klein Geltink

aanzien maar hoort wel degelijk tot de houtgewassen. De klimop is wel een vreemde eend in de bijt bij de houtige gewassen, want die bloeit pas in oktober en draagt in het voorjaar de rijpe bessen die dan voor veel lijsterachtigen een rijke voedselbron zijn.

De eik

In de winter moet je ook maar eens op de eik letten, want er zijn aan die boom heel wat gallen te zien. Op heel wat takken zijn de harde bruine knikkergallen te vinden en ook

Knikkelgal op zomereik. Foto: Dick Klein Geltink

de ananasgallen. Zie je die dan weet je zeker dat je te maken hebt met de zomereik. Specialisten zien aan de knoppen van eiken of ze te maken hebben met Amerikaanse eik (*Quercus rubra*), bij wat spitsere knoppen de zomereik (*Quercus robur*) en de wintereik (*Quercus petraea*). Ze kunnen aan de knoppen zien of je een zomereik hebt of een wintereik. Het makkelijkste is het verschil te zien aan de bladeren en de eikels. Vind je dunne stokjes met eikeldopjes dan heb je zeker te maken met zomereik. Vind je alleen losse dopjes dan kan dat zowel van Amerikaanse eik zijn als wintereik zijn. Aan het blad is gemakkelijker het verschil te zien. Het blad van de Amerikaanse heeft scherppuntige lobben en dat hebben de zomer- en wintereik niet. Die hebben ronde lobben, maar de zomereik heeft vrijwel geen bladsteel maar zogenaamd zittende bladeren, zomer met een Z en zittend met een Z. De wintereik heeft wel een duidelijke bladsteel, wintereik met een W en wel een bladsteel ook met een W.

**Weetje van de redactie:
er wordt wel gezegd
korte broeken en lange
broeken:
kort in de zomer dus
zomereik, lang in de
winter, dus wintereik.**

Naaldbomen herkennen

We hebben ook nog een ezelsbruggetje om naaldbomen te onderscheiden. Zitten de naalden solo dan heb je te maken met een spar (*Picea* sp.), zitten de naalden duo dan heb je te maken met een den (*Pinus* sp.), en dat is bij ons verreweg het vaakst een grove den (*Pinus sylvestris*) en soms een zwarte den (*Pinus nigra*). Er zijn natuurlijk uitzonderingen op deze regel, er zijn dennen met 3 naalden in een bosje en er zijn zelfs dennen met 5 naalden per bosje, maar dat zijn wel importsoorten. Maar ja $2 + 3 = 5$ vertel ik de mensen dan maar. Zitten de naalden in bosjes, dus legio dan heb je te maken met lariks. Ook de gewone cipres heeft de naalden in bosjes zoals de lariks, maar die tref je niet aan in bossen.

De schors

Ook aan de schors kun je bomen en stuiken herkennen, beuken hebben een nagenoeg gladde stam. Eiken daarentegen hebben in de lengte groeven in de schors. Berkenstammen zijn zoals bekend wit, maar de ruwe berk heeft onderaan een gegroefde schors, de zachte berk daarentegen is wit tot op de wortel. Maar ook aan lenticellen kun je wat zien, kersen (*Prunus* sp.) hebben vrij lange horizontale op wat roodbruine schors. Spokehout (*Rhamnus frangula*) heeft een wat grijze schors met korte lenticellen.

Zo ik hoop wat dingen aangedragen te hebben om in de winterperiode toch de paden op en de lanen in te gaan en eens op een andere manier naar bomen en struiken te kijken.

Dick Klein Geltink

Beste Bosleskist in Otterlo

Het was lang geleden dat de Ericaschool in Otterlo weer eens een activiteit met IVN Ede aanvraag.

Op 22 september, toevallig de landelijke buitenlesdag, zijn we met groep 6/7 voor een les met de Beste bos leskist naar de Zanding gegaan.

Met de groep van bijna 30 leerlingen hebben we met 2 leskisten op 2 plaatsen en met 8 gidsen een heerlijke les gehad. De zon kwam door en het werd één van de laatste warme herfst dagen.

De kinderen waren erg geïnteresseerd en hebben 5 kwartier onafgebroken en met plezier aan de opdrachten gewerkt.

Het was merkbaar dat er een flink aantal kinderen regelmatig buiten kwamen en veel wisten.

Toch is de verbazing bij het vinden van een mestkever of duizendpoot en een grote spin altijd weer geweldig.

Ik leerde ooit van Dick van Houwelingen dat de zang van een roodborstje lijkt op kletsende vrouwen. Naast mij verzuchte een meisje: "oh ja, net mijn moeder...."

Foto: Kiki Laagewaard

Dan weet ik altijd weer waarom het werken met kinderen buiten zo leuk is.

Kike Laagewaard-van den Beld

Gierzwaluwnestkastencontrole 2020

Een gewoon maar toch ook bijzonder seizoen

Al sinds het begin van ons nestkastenproject (in 1987) worden de nestkasten in de Bennekomse Dorpsstraat jaarlijks door onze vogelwerkgroep (VWG) gecontroleerd. We doen dit al ruim vijftwintig jaar op een vast moment: de eerste zaterdag in juli.

Dit voorjaar zijn tal van IVN-activiteiten vanwege het coronavirus geannuleerd. Aanvankelijk hielden we er rekening mee dat ook onze nestkastcontrole niet door zou kunnen gaan, maar gelukkig werden de coronamaatregelen per 1 juli verder versoepeld (van een “intelligente lockdown” gingen we naar “ruimte met regels”) en dus konden we toch de ladder op.

Regels RIVM hanteren

Met de regels moesten we vanzelfsprekend rekening houden. (Ze zijn er op moment van schrijven, half augustus, nog steeds en een aanscherping ervan vanwege de komst van tweede besmettingsgolf lijkt haast onafwendbaar.) Onze VWG-vergadering (die aanvankelijk gepland stond voor 17 maart, maar toen niet door kon gaan) werd uiteindelijk op 9 juni via een Zoom-bijeenkomst gehouden. De agenda was beperkt: welke activiteiten kunnen we na 1 juli weer oppakken en hoe gaan we om met de coronamaatregelen? Als vogelwerkgroep hebben we besloten de gierzwaluwnestkastcontrole door te laten gaan en bovendien een nachtzwaluwexcursie opnieuw in te plannen.

We verwachtten vooraf al dat het handhaven van de anderhalvemeterregel met geïnteresseerd IVN-publiek niet vanzelfsprekendheid zou zijn. Natuurlijk kun je, net als in de supermarkt, best die anderhalve meter afstand in acht nemen zolang de paden breed genoeg zijn, maar wat zou de praktijk zijn als iemand ergens in een struik een leuke vogel ziet die anderen ook willen zien? Het is dan natuurlijk niet de bedoeling dat, zoals gebruikelijk, één persoon naar de vogel wijst en anderen over zijn of haar schouder meekijken en langs de arm turend de vogel proberen te ontdekken...

Om te ervaren hoe de anderhalvemeterregel “in het veld” in acht genomen zou kunnen en moeten worden, hebben

de leden van de vogelwerkgroep eind juli een wandeling door de Doesburgerbuurt gemaakt. Natuurlijk was het ook gewoon een leuke wandeling en was het (ondanks de enorme hoosbui die we over ons heen kregen) heerlijk om weer eens met elkaar op pad te kunnen gaan, maar daarnaast maakte de wandeling ons ook duidelijk dat het onderling afstand houden helemaal niet zo gemakkelijk is. Voor je het weet, loop je – al pratend, rondkijkend en samen genietend – ongemerkt weer schouder aan schouder...

Regels RIVM uitvoeren

We wisten nu dat het respecteren van de anderhalve meter afstand tijdens een nestkastencontrole niet iets is dat vanzelf gaat en dus dat we hieraan extra aandacht zouden moeten besteden. Arjen Barten heeft via zijn werk pylonen en rood-wit lint kunnen regelen. Op die manier konden we de plek afbakenen waar we de gierzwaluwen ringden en bleef het publiek (meestal) keurig op afstand toekijken.

Iets lastiger was het om anderhalve meter afstand te houden wanneer we met de ladder aan het manoeuvreren waren. Zowel tijdens het opzetten als bij het laten zakken van de ladder staan we met twee of drie personen aan de voet ervan. Het ziet er ongetwijfeld wat klungelig en amateuristisch uit, maar zó kunnen wij in ieder geval wel met de ladder werken. (Henk Hoefakker – de Bennekomse schilder waar wij al sinds jaar en dag de ladder van mogen gebruiken – pakt het zelf meestal wat professioneler aan: zonder probleem tilt hij een rechtop staande ladder op zijn schouder en loopt er mee weg... Kijk, die handigheid hebben wij – ook na dertig jaar – nog niet onder de knie gekregen.)

Zoals gezegd: wij staan met twee of drie personen onderaan de ladder. En dan is het heel lastig om anderhalve meter afstand in acht te nemen. Als vogelwerkgroep hadden we al bedacht dat we tijdens het manoeuvreren met de ladder mondkapjes zouden kunnen dragen, als “second best”-alternatief. Hoewel de maatregelen per 1 juli waren verruimd, leek het onze voorzitter, Hans Gonggrijp, en mij toch verstandig vooraf bij de gemeente te informeren hoe de regels moesten worden nageleefd. (Op een aanzienlijke geldboete zitten we als IVN natuurlijk niet te wachten.) De mevrouw die ik bij de gemeente Ede aan de telefoon kreeg, was vriendelijk maar formeel: de noodverordening staat een nestkastcontrole zoals door ons werd voorgesteld (mondkapjes op tijdens het kortstondig manoeuvreren met de ladder) niet toe. En daarmee was voor haar de kous af; mijn verzoek om iemand van Handhaving te spreken, werd niet ingewilligd.

Omdat ik er niet veel voor voelde de nestkastcontrole af te blazen, heb ik contact gezocht met de politie. Daar werd op een veel coöperatievere manier gereageerd. “Complimenten dat het IVN dit met ons overlegt; mondkapjes tijdens het sjouwen met de ladder is een acceptabel alternatief; wij hebben er een notitie van gemaakt, dus wanneer een handhaver van de gemeente toch moeilijk gaat doen, verwijs hem/haar dan maar door naar de meldkamer in Arnhem; dan lossen we dat wel op.”

Hoe was de slogan uit de jaren zeventig ook al weer? Die pet past ons allemaal.

De oogst

De nestkastcontrole van 2020 leverde elf jonge gierzwaluwen op. Hiervan hebben we er zeven kunnen ringen. In twee nestkasten zaten elk twee jongen die nog te klein waren om te kunnen ringen. In één nestkast troffen we zelfs nog twee eitjes aan; of daaruit nog jongen zijn geboren die succesvol uitgevlogen zijn, weten we niet. (Aanvankelijk was het de bedoeling om ongeveer twee weken later deze

drie nestkasten nogmaals te inspecteren, maar door tijdgebrek is dat er helaas niet meer van gekomen.)

We hebben ook drie adulte gierzwaluwen kunnen ringen. Hoewel we in Bennekom voornamelijk jonge gierzwaluwen ringen (simpelweg omdat we meer jongen in handen krijgen dan volwassen vogels) is het ringen van volwassen dieren eigenlijk interessanter. De kans op een terugmelding van een geringde gierzwaluw is sowieso al heel erg klein. Gierzwaluwen zoeken de mensen nu eenmaal niet op, en als een (zieke, gewonde of dode) gierzwaluw toch door mensen wordt gevonden, dan bestaat de kans dat het ringetje aan zo'n kort pootje gemakkelijk door de buikveren aan het zicht onttrokken wordt. Dat is voor jonge gierzwaluwen niet anders dan voor volwassen gierzwaluwen. Maar de kans dat een (jonge) gierzwaluw, wanneer deze eenmaal volwassen geworden is, terugkeert naar een nestkast in de Dorpsstraat waar hij of zij is geboren, is veel kleiner dan de kans dat je een gierzwaluw in handen krijgt die je in diezelfde kolonie eerder als volwassen vogel hebt geringd. Dat is misschien ook wel logisch te verklaren. Gierzwaluwen worden gemiddeld vrij oud: vijf à zes jaar. (Een koolmees wordt gemiddeld nog geen twee jaar oud.) Omdat de oudervogels in principe terugkeren naar het nest waar zij het voorgaande jaar gebroed hebben (en vanwege hun relatief hoge gemiddelde levensverwachting is die kans vrij groot), zou een jonge gierzwaluw die terugkeert naar zijn geboorteplek met zijn eigen ouders moeten gaan concurreren om een nestplaats. Dat is niet handig.

Bovendien is er natuurlijk altijd de mogelijkheid dat één van de ouders niet terugkeert naar de broedplaats van het vorige jaar. Dan zou de kans bestaan dat er paarvorming optreedt tussen vader en dochter of moeder en zoon. Inteelt ligt dan op de loer.

Onderzoek naar gierzwaluwen

Dus gierzwaluwen keren niet terug naar exact dezelfde plek waar ze zijn geboren. Interessant is dan de vraag hoe groot de minimale afstand tot de geboorteplek is waar gierzwaluwen op zoek gaan naar een eigen nestplaats. Laat ik op voorhand melden dat ik het antwoord hierop niet kan geven. Onderzoekers in Oxford zijn van mening dat jonge gierzwaluwen niet terugkeren naar hun geboorteplek. In 1992 heb ik voor mijn studie Biologie een broedseizoen lang mee mogen doen aan het onderzoek aan gierzwaluwen die broeden in het Oxford University Museum of Natural History.

In dit indrukwekkende gebouw ringde ik mijn eerste jonge gierzwaluwen. De onderzoekers vertelden me toen dat er al duizenden jonge gierzwaluwen geringd waren sinds David Lack hiermee in 1948 in zijn *Tower* was begonnen. En ze vertelden me dat het aantal jongen dat in diezelfde toren later nog eens is teruggevangen, op de vingers van één hand kon worden geteld.

Maar daarbij moeten we wel beseffen dat in de directe omgeving van *the Tower* van David Lack – het oude centrum van Oxford – het wemelt van potentiële broedplaatsen. Wie weet broeden er in Oxford gierzwaluwen op een steenworp afstand van *the Tower* waar ze zelf zijn geboren.

Geheel anders namelijk is de situatie in het Zwitserse Oltingen, waar Emil Weithauer tussen 1935 en 1960 gierzwaluwen ringde. In dit geïsoleerd gelegen bergdorpje werden bijna alle jonge gierzwaluwen door hem geringd en hij ving wel een veel groter percentage hiervan later als broedvogel terug (vergeleken met het terugvangstpercentage in Oxford).

Terugvangsten

Hierboven schreef ik al dat het ringen van adulte gierzwaluwen interessante gegevens kan opleveren. Dit jaar ringden we drie adulte vogels en konden we twee terugvangsten noteren. De ene hadden we in 2018 (als volwassen vogel) geringd en de ander in 2013. Die laatste is dus al minstens zeven jaar oud. (En het kan nog gekker: in 2012 vingden we een gierzwaluw terug die we als volwassen vogel in 2003 – dus negen jaar eerder (!) – in de Bennekomse Dorpsstraat hadden geringd.)

Ik kan u verzekeren dat het een bijzondere ervaring is wanneer je zo'n vogel opnieuw in je handen hebt, wetend dat hij of zij in de tussentijd maar liefst zeven keer heen en weer heeft gevlogen tussen Afrika en Bennekom.

Als ik zo'n vogel dan weer loslaat, dan wens ik hem in gedachten een goede reis toe. Het is een raar idee: de gierzwaluwen in gedachten volgend op hun reis naar Afrika – een tocht van bijna 9000 kilometer – brengt je weliswaar in een ander werelddeel, maar ook dáár wordt het leven van vele mensen in de greep gehouden door het coronavirus. Afstand is een relatief begrip.

Terwijl ik de laatste regels van dit artikeltje intyp – het is inmiddels 16 augustus – zijn bijna alle gierzwaluwen weer vertrokken. Volgens de weerberichten is het vandaag de laatste erg warme dag van een langdurige hittegolf.

Zittend in de tuin met m'n laptop op schoot zie ik nog een laatste eenzame gierzwaluw overvliegen. We nemen afscheid van elkaar. Zwijgend.

Hans Westendorp

Meer dan alleen
bloemen en planten
voor kamer en tuin

Harkes
tuincentrum
4 seizoenen leuk!

voor alles wat groeit
en bloeit in kamer en tuin

Ingang

Harkes
tuincentrum
...daar bloeit wat mooi

Klinkenbergerweg 29 Ede tel. 0318-612694
www.harkestuincentrum.nl

Welke dieren heb jij in de tuin?

Ben jij ook nieuwsgierig?

Heb je een redelijk groene tuin en zou je graag willen weten, wat er zoal overdag en 's nachts rondloopt in jouw tuin, dan is een **wildcamera** een ideaal (sinterklaas/kerst) cadeau. Online koop je al voor een paar tientjes een heel redelijke camera, die je zelf kunt instellen op foto en/of film, qua tijd en duur, etc.. Ideaal om meer te weten te komen van die onbekende (of ongenode?) gasten van jouw eigenste achter- of voortuin! *

Eigen wildcamera

Sinds vorig jaar heb ik zo'n handzame donkergekleurde wildcamera staan/hangen in mijn achtertuin. Ik begon met foto's bij de waterbak, daarna koos ik voor het voederhuisje en vervolgens plaatste ik de camera op het gazon en tussen de struiken. Verbazing wekkend wat je dan aan zo'n camera overdag en vooral 's nachts voorbij ziet komen.

Vogels en zoogdieren

Niet alleen rondscharrelende vogels, zoals mezen, roodborstjes, merels, heggemussen, vinken, zanglijsters, duiven, gaaien en eksters komen niets vermoedend voor de lens. Ook viervoeters, zoals eekhoorns, katten, muizen, kikkers en zelfs egels schuifelen voorbij. Het is leuk om te weten wat er 's nachts allemaal door jouw achtertuin scharrelt! En nog leuker om uit te zoeken hoe je ieder van die beesten kunt helpen aan nog betere leefomstandigheden in jouw tuin.

Steenmarter

Afgelopen voorjaar kwam mijn buurman vertellen, dat hij een dode duif onder de motorkap van zijn auto had zitten. Toen ben ik zelf ook onder mijn motorkap gaan kijken. En jawel, de steenmarter was ook bij mijn auto langs geweest. Ik trof niet alleen de restanten van een merel, maar de marter had ook drie van mijn kabels aangevreten. Gelukkig alleen de ommanteling en niet de kabels zelf. Wij hebben toen geprobeerd om de steenmarter met de wildcamera in beeld te krijgen, maar helaas! Sindsdien heb ik een hoogfrequentie apparaatje onder de motorkap zitten om hem weg te houden.

Egelkoorts

Toen wij ontdekten dat er ook een egel in onze tuin huisde, hebben wij egelvoer gekocht. Wie schetst onze verbazing, toen wij op een dag (nacht) medio oktober moeder egel met twee jongen voorbij zagen komen op de camera. Een egelgezin in onze tuin! Die moet dan ergens onder een van de vele bladerhopen hun nestholte hebben. De egelkoorts

Egelhuis. Foto: Henk van Paassen

nam dusdanige vorm aan dat er inmiddels een zelfgebouwd egelhuis in de tuin staat om de egelfamilie droog en veilig de winter door te helpen. Samen met onze kleinzoon van 4 jaar hebben wij dat egelhuis in een paar dagen in elkaar gezet.

Gemeentelijke wildcamera-projecten

Uit recente persberichten van de Gelderlander en Omroep Gelderland blijkt - in coronatijd - de **wildcamera-koorts** inmiddels op meerdere plaatsen in Gelderland en Overijssel te zijn toegeslagen.

Met hulp van de Zoogdierverseniging VZZ zijn zowel in Deventer als in Doetinchem gemeentelijke wildcamera-projecten opgezet. Deze cameraprojecten en mijn eigen ervaringen brachten mij op het idee voor dit artikel, en om bij de gemeente Ede te vragen om steun voor een soortgelijk cameraproject in Edese tuinen. Het antwoord moet ik jullie nog schuldig blijven, maar vooruitlopend daarop kunnen jullie zelf - net als ik - je eigen tuincamera-project starten, en - zonodig - je tuin erop aanpassen.

***Let wel:** de camera mag niet op de tuin en/of het huis van de burens gericht zijn. Dat is strafbaar.

Henk van Paasen

Meer informatie

www.zoogdierverseniging.nl/egel

www.dikkeprik.com/algemene-informatie-egels

www.egelbescherming.nl/de-egel/egels-in-uw-tuin

www.egelopvang.nl

Speuren naar nachtzwaluwen

Mijmerend over nachtzwaluwavonden op de Edese Heide met komeet Neowise als toetje!

Toen de dagen, in tegenstelling tot nu in deze donkere dagen voor de Kerst, lang waren en we tot ongeveer 22.30 uur op een daglichte Edese Heide konden lopen, hebben Hans Westendorp, Jacob Kamphuis en ondergetekende de avondexcursie "speuren naar nachtzwaluwen" begeleid. Bij deze namen moet ook de naam van Rob Nagtegaal als organisator worden genoemd, want door alle Covid19 maatregelen was én de excursie verplaatst van 26 juni naar 11 juli én moesten mensen zich vooraf opgeven en voor de traceerbaarheid gegevens worden vastgelegd. En dat administratieve werk heeft Rob Nagtegaal allemaal voor zijn rekening genomen.

Onder voor nachtzwaluwen "redelijke" omstandigheden (het was geen zwoele zomeravond) is de excursie met 4 deelnemers en 3 gidsen van start gegaan. Bij de schemer rond 22.30 uur was het raak en lieten de eerste nachtzwaluwen midden op de Edese heide ten noorden van de Hessenweg van zich horen. Nadat we weer teruggelopen zijn richting de bosrand van het Edese Bos hebben we de nachtzwaluwen heel fraai om ons heen zien vliegen en alle soorten van geluiden horen maken.

Voor wie nu erg nieuwsgierig wordt: voor 2021 staat deze excursie ook weer gepland (onder voorbehoud van de Covid19 omstandigheden uiteraard) zie het wandelprogramma! Nadat de excursie officieel ten einde was, de excursieklanten veilig op de parkeerplaats waren afgeleverd, zijn Hans, Jacob en ik nog even de Drieberg opgelopen. Want..... komeet Neowise zou vanaf ongeveer middernacht in het noorden te zien moeten zijn. Jacob en ik hebben van Hans heel leuk onderwijs in de sterrenbeelden en hemellichamen gehad (waarvoor dank) en warempel, iets rond 23.30

uur was de komeet Neowise heel mooi in het noorden te zien.

Toepasselijk in deze tijd: Neowise vond ik wel wat weg hebben van de Ster van Bethlehem!

Nadat we lang hebben staan genieten van wat de hemel ons te bieden had zijn we rustig op de vroege zondagochtend teruggelopen, wel oplettend want de wilde zwijnen stonden vlak langs het pad.

Een zeer succesvolle excursie, helaas niet veel deelnemers, maar wel veel nachtzwaluwen en een mooi natuurfenomeen aan de hemel tot slot!

Dico Wijma, Vogelwerkgroep

Genieten van paddenstoelen en meer

“Dit is geen paddenstoelenexcursie, dus graag doorlopen”.

Al vele jaren organiseert het drietal met voornaam S en achternaam B lange wandelingen voor IVN Ede. Het aantal vertelmomenten is beperkt, het tempo pittig. Dat wordt duidelijk gewaardeerd door de 12 aanwezigen, de meesten lopen vaker mee.

We zijn nog maar net op weg als ik met een andere IVN-er voor de tweede keer bewonderend stil sta bij een kleurrijk met paddenstoelen versierde boomstronk en door één van de organisatoren aangesproken wordt. Zij hebben de tocht voorbereid en willen graag op tijd terug zijn. Snel wordt met de telefoon een foto gemaakt en we sluiten aan.

Het wordt een prachtige wandeling door allerlei typen bos en mooie landschappen. Open en dicht bos, gelaagd met struiken, puur naalddhout of gemengd met loofhout. Een perceel met ondergestoven dennen wordt ontsierd door lelijke blauwe Dixies voor militairen op oefening. “Zou daar geen camouflagenet over kunnen?”, suggereert een wandelaarster.

De heide kleurt nog een beetje paars. Vele mestkevers doen zich te goed aan de paardenpoep op het pad.

Ik blijf me verwonderen over de vormen- en kleurenrijkdom van de paddenstoelen. Tientallen hoeden van de tonderzwam sieren een dode boom. Een boomstronk is rijkelijk versierd met oranje aders en witte bankjes zonder elfjes. Op de hoedjes zitten rode vlekjes. Bacteriën? We zien oranje, rode en rood-met-witte-stippen hoeden van de vliegenzwam. Ook soms alleen nog een holle steel met een

bolle onderkant. Wie heeft hier gegeten? De reuzenzwam doet zijn best het restant van een dode boom op te eten met wel 10 flinke toeven. Dikke stevige witte paddenstoelen staan in een bundel op een hoop houtsnippers. De plaatjes zijn roze, kenmerkend voor een hertenzwam. Wanneer thuis de boeken geraadpleegd worden blijkt dat het de zeldzame Zaagselhertenzwam zou kunnen zijn geweest. Ernaast zijn enkele vierkante meters bedekt met vrijstaande inktzwammetjes. Vanwege de witte schubjes op de hoed en de steel noemen we ze hazenpootjes. Een dikke, volledig witte paddenstoel blijkt een boleet te zijn die nu geconsumeerd wordt door een andere schimmel. Bundels zwavelkoppen, koraalzwammen en bolletjes heksenboter zorgen voor een gele kleur. Paddenstoelen met heel witte steel en roodpaars gekleurde hoeden dopen we als regenboogrusula. Thuis lees ik dat we de elasticiteit van de hoed hadden kunnen testen.

We lopen over paden en paadjes, linksaf, rechtsaf en staan stil bij glad geschuurde boomstammen met modderresten. Even later zien we ook het ven met de modderpoelen waarin de wilde zwijnen hebben liggen zoelen. Met de modder proberen de zwijnen verlost te raken van hinderlijke organismen. Na even speuren vindt Sander een haar met gespleten punt. We zien veel pootafdrukken, ook van reeën, maar helaas geen dieren.

Omringd door heel veel groen wordt de vleermuiskelder getoond die bij het project Vlinderdas, een herinrichtingsplan ten behoeve van de natuur, gebouwd is.

Na ruim twee uur op pad te zijn pauzeren we buiten bij het Natuurcentrum. Voor het thuisfront koop ik een zakje zwienenkeutels.

De tocht terug gaat op verzoek min of meer rechtlijnig. Voor thuisblijvertje Nimme wordt een poppetje op de hoed van een vliegenzwam gezet en gefotografeerd. Tegen half 3 zien we weer ons startpunt, de parkeerplaats aan het begin van de Koeweg. We liepen 15 km. Wanneer ik mijn fiets pak, gaat het regenen. Tijdens de wandeling viel er geen drup. Sanne, Sander en Stanny: Mooi geregeld. Bedankt!

Joke Veltkamp

Planten en hun naam (3)

Voor deze Groene Gids richt ik mijn aandacht op het sneeuwkllokje, het klein hoefblad en het klein kruiskruid.

Sneeuwkllokje of *Galánthus nivális* (Kleijn p.136)

Sneeuwkllokjes luiden de winter uit!

Sneeuwkllokjes prijzen de lentebruid!

Sneeuwkllokjes luiden de lente in!

Sneeuwkllokjes groeten de Meikoningin!

F. Rutten

Galánthus is een samenstelling van het Griekse gale = melk en anthos = bloem, dus eigenlijk melkbloem. *Nivalis* gaat terug op het Latijn voor in of bij sneeuw groeiend.

Van oorsprong is het sneeuwkllokje niet inheems. Haar bakermat ligt in Zuid- en Zuidoost-Europa. Ze werd in West-Europa aangeplant bij kloosters en buitenplaatsen.

Volgens de planten kalender (20e eeuw) moet het sneeuwkllokje op twee februari - Lichtmis - bloeien. Men neemt aan dat vroeger religieuze oorden het sneeuwkllokje in hun tuinen kweekten om op het feest van Maria Lichtmis deze bloempjes als versiering te gebruiken.

In Frankrijk wordt het sneeuwkllokje “Perce - neige” genoemd en in Engeland “Snow-piercer”.

Vliegenzwam. Foto: Andrea

Sneeuwklokje. Uit: Planten en hun naam

In ons land komen veel regionale namen voor, waarbij (n) akende eerste betekent, zoals Akeneerske, Akkene meisje, Naakte mannetjes, Naakte wijfjes, Naokende wiefkes.

Dat men het een waagstuk vond om zo vroeg te bloeien, dus een beetje dwaas, is terug te vinden in namen als Febrewarigekje op Goeree Overflakkee, Vastenavondgekjes in de Achterhoek of Vastenavondzotjes.

Enkele benamingen hebben alleen betrekking op de klok-vormige bloemen zoals Klökskes in Zuid-Limburg, Liderke in Friesland en Liedertjes in Groningen. In Noord-Drenthe is de naam Winterliedertjes bekend met lieden in de betekenis van luiden. Door haar klokgelui worden andere bloemen uit hun winterslaap gewekt.

Een oude legende over het ontstaan van dit plantje: "Toen een engel in de tuin van Eden, na de zondeval van Eva, verscheen, ademde de engel op de gevallen sneeuwklokken. Toen de engel verdwenen was verschenen sneeuwklokjes op die plekken waar hij gestaan had."

Klein hoefblad of *Tussilago farfara* (Kleijn p.280)

Tussilago is samengesteld uit tussis = hoesten en agere = verdrijven, dus hoest verdrijven. De soortnaam *farfara* betekent waarschijnlijk meeldragend. In het jonge stadium van het blad lijkt het met meel bestoven.

De naam hoefblad is algemeen ingeburgerd, maar eigenlijk zou de plant "hoestblad" moeten heten. Het gebruik als hoestmiddel was al bij de Grieken bekend. Plinius geeft zelfs een recept wanneer hij de plant beschrijft. Dat recept luidt als volgt: "Men moet de wortel op houtskool van cipressen-

Klein Hoefblad. Uit: Planten en hun naam

hout leggen en de rook hiervan door een trechter inademen."

Toch moet hoestblad het afleggen tegen de nu ingeburgerde naam hoefblad dat verwijst naar de vorm van het blad. Hoefblad wordt sinds 1150 vermeld als *Huoflatechaminor*, huof = hoef en *latecha* = als *lapatica* waarmee toen planten met grote bladeren werden aangeduid.

Er zijn heel veel regionale namen die steeds zijn terug te leiden naar hoef. Een Zeeuws gezegde luidt: "Hoeven doen de boeren bedroeven." Dit geeft aan dat dit "onkruid" door de taaie wortelstokken moeilijk is uit te roeien.

Toch was de plant naast hoestmiddel op een andere manier nuttig. De viltige haren van het blad werden verzameld en daarna gedrenkt in een oplossing van salpeter. Daarna droogde men het mengsel en werd het in de tondeldoos gedaan. De tondel werd vervolgens gebruikt om vuur te maken. Volgens H. Kleyn werden ook linnen en het geprepareerde vruchtlichaam van de vuurzwam hiervoor gebruikt.

Klein kruiskruid of *Senécio vulgaris* (Kleijn p.252)

Senécio is afkomstig van het Latijnse *senex*: grijsaard, omdat de bloemen na de bloei al snel het grijze zaadpluis laten zien. Ook kan het wijzen op de kale bloembodem na het verspreiden van de zaden. *Vulgaris* geeft aan dat deze plant overal voorkomt. De naam kruiskruid lijkt te duiden op de kruisgewijze stand van de bladeren. Waarschijnlijker is dat een verhaspeling is van de oude benaming Grijskruid, in Duitsland Greiskraut.

Door Dodonaeus) wordt het Kruiswortel genoemd: "Dit cruyt is hier te lande Grindtcruydt ende Cruyscruyt/ ende van sommige oock Cruyswortel gheheeten: in Hoch Duytschlant Creuzwurtz/ ende Grindtkraut." Andere namen zijn Kruisblad in Zuid-Limburg, Kruidekesblad in het Land van Hulst en Kruiswortel in Friesland. Pluisje in Noord-Limburg en op Goeree Pluiskruid verwijzend naar het zaadpluis.

Men vertelde dat het sap van de Dikkop goed was bij koortsrillingen en woedeaanvallen (dan kreeg men immers een dikke kop). In het algemeen wordt het toegepast ter afkoeling van gezwollen lichaamsdelen. In de oudheid werd het sap en het blad als verkoelend middel gebruikt bij gezwollen en ontstekingen.

De Duitse naam Grindkraut, bij Dodonaeus Grindtcruydt, wordt gegeven aan planten die gebruikt worden om Grind = schurft te bestrijden. In de 19e eeuw werd het plantje nog gebruikt bij stuipen van kinderen onder de vijf jaar. Het uitgeperste sap werd dan op de polsen van de patiënt gelegd.

Omdat klein kruiskruid het hele jaar door groeit, wordt het gebruikt als groenvoer voor kanaries en andere kooivogels.

Klein Kruiskruid. Uit: Planten en hun naam

Het wordt daarom ook wel kanariëkruid of vogelkruid genoemd. Ook in Engeland en Duitsland is het een gewaardeerd vogelvoer. Ook legde men het plantje in de wieg, opdat kleine kinderen niet behekst zouden worden. Dodonaeus geeft aan dat klein kruiskruid ook als voedsel werd gebruikt. Hij schrijft: “Cleyen Cruyscruyt wort hier in Nederlant met andere cruyden ghelijck salaet met olie en Edick in de wintersche maenden gegeten: ende en is geen quade/ onlieflicke oft ongesonde spijsse.” Zelf ken ik dit plantje als Tuinmansverdriet. Wanneer je het niet snel wiedt, dan staat binnen de kortste keren de hele tuin ermee vol. Alleen als je het voor de bloei uittrekt kan het op de composthoop. Wie alles wil lezen kan zich verdiepen in: *Planten en hun naam, Botanisch lexicon voor de Lage Landen door H. Kleijn, tweede druk 1979, Meulenhoff Amsterdam.* **Remieke Niermeyer**

Grijs Groen en Gelukkig

Een aantal dagen uit het leven van natuurgids Albert Loef. Met recht zeggen veel mensen dat we in een rare tijd leven. Na de versoepeling van de coronamaatregelen in juni, was er de mogelijkheid weer ‘momenten met natuurbeleving’ te hebben in 50150 Hotel Belmont in Ede met mensen die anders niet met vakantie kunnen gaan. Van 12 september tot en met 10 oktober was ons gegund allerlei activiteiten te organiseren, tot er werd gezegd dat er tot het einde van het jaar geen vakantiegroepen meer ontvangen kunnen worden vanwege het aanscherpen van de maatregelen in verband met het coronavirus. Viermaal kon ik een “belevenis wandeling” houden met aandacht voor ‘Kunst, Cultuur en Natuur’, met gemiddeld vijf personen. In het enthousiasme over de herfst werd er na de wandeling een herfststukje gemaakt. Drie maal genoten we, met een gemiddelde van 26 personen van een presentatie over ‘de Populier’ met in aansluiting daarop een ‘bomenquiz’. Op diervrijdag 4 oktober vroeg ik in het bos aandacht voor een goede en gezonde bodem. Met twee geïnteresseerde echtparen gingen we aan de slag met een ‘veldwerkset’ om te zoeken naar het onbekende, maar o zo belangrijke leven onder onze voeten.

Beestjes bekijken. Foto: Albert Loef

Tenslotte gaven we de resultaten door aan het Nederlands Instituut voor Ecologie (NIOO-KNAW) waarvan we het benodigde materiaal hadden ontvangen. Er werd een ‘keukenpapierproef’ gedaan en er werd gebruik gemaakt van zoekkaarten, waarnemings-formulieren en bodemdieren--boekjes. Ook keken we onder bladeren, takjes en boomstronken, ‘bestudeerden’ het gedrag van de kriebelbeestjes dat nodig is om te blijven bestaan: het zoeken van voedsel; de voortplanting; het vechten en vluchtgedrag. Zelfs mensen die voor het eerst op hun knieën gingen om naar kriebelbeestjes te speuren durfden ze op hun hand te laten lopen. Een van de deelnemers schrok enorm van een weggrennende duizendpoot. Toch werd er een poging ondernomen om de poten te tellen en gekeken naar hoe de beestjes zich bewogen. Er werd gepraat over welke kriebeldiertjes andere kriebeldiertjes eten en welke planten ze eten. Op de vraag elkaar een verhaaltje te vertellen of een beestje na te doen werd terughoudend gereageerd. Wel kwamen er allerlei herinneringen boven van vroeger, zoals de pissebedden in de vochtige kelder.

Er konden leuke weetjes doorgegeven worden, bijvoorbeeld dat een pissebed nooit hoeft te plassen, maar zijn afvalstoffen door zijn pantser verdampt en de voorkeur heeft voor een vochtige donkere omgeving. Hilarisch vond men te horen dat hij zijn naam te danken heeft aan het feit dat men vroeger dacht dat vermaalde gedroogde pissebedden bedplassen voorkwam. Interessant was het dat een regenworm een grondeter is en de grond weer vruchtbaar maakt door oude restjes plant en dier te eten, maar misselijk wordt van bamboebladeren. Frappant was het te zien dat de mollen rekening schenen te houden met de 1,5 m afstand en te horen dat ze niet alleen kunnen graven, maar ook kunnen zwemmen.

Albert Loef

Pompoen-linzen risotto

voor 4 grote eters

Ingrediënten:

1/2 pompoen
1 rode paprika
1/2 bakje champignons
1 ui
2 tenen knoflook
1 blik linzen (ca 400 g)
300 gram risottorijst
125 ml witte wijn
bouillonblokjes
150 g feta
olijfolie

Naar smaak:
paprikapoeder
chilipoeder
gemmerpoeder
kaneel
kardemon
Italiaanse kruiden
walnoten
peper
zout

Recept:

Snipper de ui, pel de knoflook en hak fijn (of gebruik een knoflookpers). Snij de paprika in blokjes en de champignons in stukjes. Schil de pompoen, haal de pitjes eruit en snij de pompoen in stukjes van ongeveer 2 cm. Doe een flinke scheut olijfolie in een pan met een dikke bodem en laat warm worden. (Zorg dat de pan groot genoeg is, dat straks het pompoenmengsel erbij kan). Fruit de ui

glazig. Voeg de risottorijst toe en bak deze met de ui totdat ook de risottorijst glazig wordt. Voeg de wijn toe en los ondertussen het bouillonblokje op in de aangegeven hoeveelheid water op de verpakking. Als de wijn volledig is opgenomen, voeg je een scheut van de bouillon toe, wacht tot dit volledig is opgenomen en voeg weer een scheut bouillon toe. Herhaal dit totdat de risottorijst gaar is (dit duurt ongeveer 20 minuten). Mocht de bouillon op zijn voordat de risottorijst gaar is, kan je gewoon gekookt water toevoegen.

Zet ondertussen een andere pan op het vuur en doe hier een flinke scheut olie in. Laat warm worden en doe de pompoenblokjes in de pan. Voeg hieraan de knoflook, paprikapoeder, chilipoeder, gemberpoeder, kaneel en kardemon naar smaak toe en bak mee. Voeg de paprika en champignon toe en bak mee. Laat ondertussen de linzen uitlekken, snij de feta in stukjes en hak de walnoten in grove stukken. Zet het vuur lager en laat de groente garen totdat de risottorijst bijna gaar is. Voeg dan de linzen toe en roer goed door. Voeg peper, zout en Italiaanse kruiden naar smaak toe. Vergeet niet te proeven en voeg eventueel nog wat extra van de kruiden en specerijen toe.

Als de risottorijst en pompoen gaar zijn, kan het pompoenmengsel bij de risottorijst gedaan worden. Roer dit goed door en zet het vuur onder de pan uit. Roer de feta en walnoten erdoor. Tijd om op te scheppen!

Marjelle Molenaar

‘Hof van Klapwijk’

Als echte IVN’er houd ik van de natuur. De meeste interesse heb ik voor bloemen en insecten. Eigenlijk vind ik alle bloemen prachtig; van bloemen in het veld en bloeiende bermen kan ik vooral enorm genieten.

Tijdens deze ‘vreemde’ zomer van veel thuis en in de tuin, wilde ik graag mooie bloeiende planten buiten. Iets wat mij andere zomers niet lukte, vanwege vakanties.

Salie, salomonszegel en Kaukasisch vergeet-mij-nietje stonden als eersten in bloei. Daarna volgden onder andere ijzerhard, witte prachtkars, ooievaarsbek en rozemarijn. Ook heb ik een zelf ingezaaid perk met onder andere koolzaad, raapzaad, zonnebloemen en kaarsjeskruid. Het is echt genieten van die kleurenpracht.

En ... er staan ook nog bloemen in knop: herfstasters in twee kleuren en helianten.

Tussen die bloemen groeien natuurlijk ook plantjes waar ik niet zo dol op ben, zoals klaverzuring en zevenblad. Op zich prachtige planten, maar niet in mijn tuin. Er komen er te veel van.

Op een dag trok ik klaverzuring weg bij een holletje van een hommel. Helaas werd de hommel daar agressief van en hoewel ik al op zo’n drie meter afstand stond, vloog hij met een vaart op me af en prikte mij door mijn tuinhandschoen heen, in mijn vinger met alle gevolgen van dien.

Ook hebben wij een hobbykasje in de tuin. Daarin staan bakken met aardbeienplantjes. Ieder voorjaar kunnen wij al vroeg van aardbeien genieten.

Vorige jaren pootten we ook tomatenplanten. Heerlijk die tomaten zo van de plant. Vorig jaar hadden we helaas aardappelziekte in het kasje en dat tastte de tomaten aan. Dit jaar dus maar geen tomaten; zo’n aardappelschimmel kan jarenlang overleven.

Ik had ook nog wat zaden liggen: zegekruid, snackkommer, bonen en meloen.

Het zegekruid kweekte ik voor in de tuin. Dat bloeit nu volop met blauwe bloempjes; de vruchten zijn prachtige lampionnetjes. Volgend jaar hoef ik daar niets aan te doen; ik heb gehoord dat deze plant zich enorm uitzaait.

Van de snackkommertjes hebben de kleinkinderen lekker gesnoept.

De bonen mislukten, die kunnen beter buiten. In de zomer is het in het kasje voor bonen toch te warm.

De meloenen hangen nog te rijpen. Ik kan niet wachten tot ze te eten zijn. Ik ben dol op meloen, de kleinkinderen trouwens ook.

Doordat de bonen in het kasje waren mislukt, ging ik nadenken over moestuinieren buiten. Dat leek mij wel wat: mijn eigen moestuintje. Als kind wilde ik al graag zo’n moestuintje hebben.

Met mijn man keek ik rond in de tuin of er plaats was voor een moestuintje. Niet dus. Zo kwamen we op tuinieren in bakken. Samen zochten we een plaatsje waar de bak kon staan. Eén struik moest gekortwiekt en wat planten verzet en het plekje was gecreëerd.

De moestuin. Foto: Corine Klapwijk

Mijn man maakte een moestuinbak. Hij is heel handig met hout en in twee dagen stond de moestuinbak er bekleed met worteldoek. Achterin de bak een ‘klimrek’ voor de planten die willen klimmen zoals sommige bonen en courgette.

Het seizoen om te zaaien is nu voorbij. Er staan nu nog boerenkoolplanten in de bakken.

De site <https://makkelijkemoestuin.nl> heeft daarbij wel geholpen. Op deze site vind je een speciaal systeem voor makkelijk moestuinieren. Er staan leuke weetjes op die site. Ook kun je een app downloaden en als je dat gedaan hebt, krijg je iedere dag een mailtje met tips van ‘Jelle’ over je moestuinbakken.

Ook op andere sites staat heel veel te lezen over moestuinieren.

Ik ben enthousiast: volgende zomer eet ik mijn eigen onbespoten groenten.

Wie weet, houd ik jullie op de hoogte van wat (hopelijk nog) komt in de Hof van Klapwijk. Onze dochters gaven ons een naam bordje met dat opschrift. Sindsdien heeft onze tuin een naam.

Corine Klapwijk